

Türkoloji Sohbetleri Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu ile Söyleşi

PROF. DR. ÖZKUL ÇOBANOĞLU İLE TÜRKOLOJİ ÜZERİNE BİR SÖYLEŞİ

Ahmet Serdar Arslan 

Ar. Gör., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Çankırı/ Türkiye, a.serdararslan@gmail.com

A.S.A.: *Sayın hocam, Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisinin bu sayısında söyleşi teklifimizi kabul ettiğiniz için teşekkür ediyorum. Siz, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Halkbilimi Bölümü kurucu başkanı ve öğretim üyesisiniz. Bu anlamda sizi Türkolojiye, özel olarak da Halkbilimi alanına yönlendiren etkenler nelerdir?*

Ö.Ç.: Bence en başta coğrafya en büyük etken olmalı. Tıpkı İbni Haldun'un dediği gibi “coğrafya kaderdir.” İçine doğduğum şartları düşündüğümde olabileceğim veya yapabileceğim en iyi kariyerin Türkolog, özellikle de halkbilimci olmak olduğunu düşünüyorum. Öncelikle baba tarafından belki de Neolitik ya da Taş Devri'nden bu yana en azından bir kısmı keçi-koyun besleyen, hayvancılık veya çobanlık yapan bir aileden geliyorum. Dahası bu soyun veya sülalenin formel çobanlık eğitimi almış ve pratiğini yapmış en son çobanıyım. Buna ailemin aynı zamanda tarımla, sebze yetiştiriciliğiyle ve zeytincilikle uğraşmasını da ilave etmeliyim. Öte yandan neredeyse bütün yeğenlerim balıkçılıkla uğraşmaktalar. Dolayısıyla diyebilirim ki bu temel geçim tarzlarını çocukluk ve ilk gençliğimde son derece yakından tanıdım ve hatırı sayılır bir miktar da bilfiil uğraştım. Yetişme ve çocukluk günlerimde yakından tanıma fırsatı bulduğum bu geçim ve hayat tarzlarıyla ilgili bilgilenme sürecimi çok önemsiyorum. Bence bunlar okumayla kolayca elde edilemeyecek son derece önemli donanımlar ve okumalarımla birlikte oluşan yönelimlerimde, hatta bazı okumalarımı daha iyi anlamamda ve özümsememde mühim roller oynadılar ve oynamaya da devam ediyorlar.

Türkoloji Sohbetleri Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu ile Söyleşi

En baştan ve bir bakıma en alttan başlayınca okulun bir asansör gibi sosyal tabakalaşmalar arasında dikey olarak işleyen yeri ve rolüyle birleşince birçok insan için tuhaf kuramsal yapılanmalardan ibaret pek çok sosyo-kültürel fenomeni yaşayarak birinci elden öğrenme şansına dönüşüyor. Bu bağlamda ben bu şansa sahip insanlardan biriyim ve bunu halkbilimci olmaya karar vermede ve sizin ifadenizle kültür çalışmalarına sevdalanma sürecimde önemli bir katalizör olarak görüyorum. Tabii, teorik olarak Erol Güngör'ün eserleri beni halkbilimci olmaya yönelten birinci amildir. İlahiyat Fakültesinde rahmetli Hikmet Tanyu hocamın dersleri ve çalışmalarıyla, Süleyman Hayri Bolay, Neda Armaner, Ruhi Kalender, Mustafa Fayda, M. Taplamacıoğlu, Rahmi Ayaz, Mehmet Aydın hocalardan öğrendiklerim bir ön hazırlık gibiydi. Bu hazırlık üstüne Hacettepe'de Umay Günay Hoca'm Halkbilimi'ni anlatıp tanıttığında ben halkbilimci olmaya kesin kararımı verdim. Umay Hocam'ın her türlü yardım ve yönlendirmesiyle de yapabileceğimin en iyisini yaptım ve yapmaya gayret ediyorum. Hiç şüphesiz bu süreçte başta Dursun Yıldırım, Abdurrahman Güzel ve Şükrü Elçin hocalarım olmak üzere Talat Tekin, Ahmet Bican Ercilasun, Sadık Kemal Tural, Bilge Ercilasun, Tulga Ocak, Cemal Kurnaz, Ali Akbaş, Halil Erdoğan Cengiz, Osman Horata ve Nevin Önberk gibi pek çok hocamdan ders alarak doğrudan, yahut kitaplarını ve diğer eserlerini okuyarak dolaylı olarak kendimi geliştirmeye çalıştığımı da hemen eklemeliyim. Elbette arkadaşlarımdan pek çoğu -mesela Tahsin Görgün gibi- neredeyse hocalarımdan kadar yetişmemde ve öğrenmemde önemli bir yere ve role sahiptir. Bu konuda rahmetli babamın “Arkadaşların senden büyük ya da bilgili, akıllı olursa bu, onlardan öğrenmeni sağlar” şeklindeki ömür boyu tutmaya gayret gösterdiğim “ata öğüdü” âdeti kutup yıldızım olmuştur.

A.S.A.: *YÖK ve Hacettepe Üniversitesi tarafından burslu olarak gönderildiğiniz Amerika'daki öğreniminiz boyunca Linda Dégh, Alan Dundes, Dan Ben Amos, Henry Glassie, İlhan Başgöz ve Richard Bauman gibi alanınızın önemli isimleriyle tanışma/çalışma fırsatı buldunuz. Halkbilimi üzerine Amerika ve Türkiye'deki akademik yapılanmayı ve bu yönde yapılan çalışmaları karşılaştırabilir misiniz?*

Türkoloji Sohbetleri Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu ile Söyleşi

Ö.Ç.: Dediğiniz gibi Amerika’da Henry Glassie, İlhan Başgöz, Richard Bauman, Alan Dundes ve Linda Degh, Dan Ben Amos, Stolje Beverly, John McDowell, Roger Janelli başta olmak üzere alanımızın önemli isimleriyle çalışma ve tanışma fırsatı buldum ve benim kendimi geliştirmemde son derece yararlı oldular. Ama haksızlık etmeyelim, Türkiye’de de Hikmet Tanyu, Süleyman Hayri Bolay, Mehmet Aydın, Mustafa Fayda, Şükrü Elçin, Dursun Yıldırım ve Umay Günay’ın öğrencisi oldum; Amerika yolunu onların yönlendirmesiyle buldum ve hazırlandım. Halkbilimi üzerine Amerika ve Türkiye’de yapılan çalışmaları karşılaştırmalı olarak değerlendirmek birkaç doktora tez konusu olacak kadar geniş ve gerekli. Bir cümleye indirgeyerek cevaplamak gerekirse, bizdeki çalışmaların kahir ekseriyetinde hâlâ teori ve çalışma modeli yok; hâl böyle olunca da bazı halkbilimi profesörleri bile iyi bir kaynak kişi olacak malumatı elde etmeyi bilim insanlığı zannediyorlar ve gereksiz malumatfuruşlukla tahlilî ve terkibî çalışmalar arasındaki farkı bile anlayamadan emekli oluyorlar. Tabii bu arada amatör halkbilimcilerle ortak bir tavır olarak kaç tane kitap yazdıklarını söyleyerek teselli olurken yeni yetişen akademik halkbilimci kuşağına da kötü örnek oluyorlar. Yaklaşık yüz sene önce yaşamış Prof. Dr. Carl von Sydow’un sağlığında yayımladığı bir tane bile kitabı yok; adına öğrencilerinin yayımladığı makalelerinden seçmelerden oluşan kitabı bugün hâlâ son derece etkili. Makaleleri yazıldıklarından yüz yıl sonra bile halkbiliminin evrensel anlamda yol göstericiliğini yapıyor. Bu anlamda ve kalitede benimkiler dâhil Türkiye’de henüz bir tane bile makale yazılmadı dersem, umut ederim fincancı katırlarını ürkütmeden maksadımı izhar etmiş olurum. Biz, Türkiyeli Türk halkbilimciler olarak artık bu tür kalıcı, nesilleri etkileyici derinliği olan ve Türk dünyası çapında kültür insanlarını harekete geçirici eserlere, makale, bildiri kitap veya tez bazında yönelmeliyiz. Yoksa adam, Selanik göçmeni iki kişiden -30-40 her neyse- mani derlemiş iki formalık bir kitap yapmış, “127. kitabım” diye *Mesnevi*’deki sidik gölcüğünde yüzen saman çöpüne tünemiş sivrisinek misali dolanıp duruyor. Bu tür amatör derleyici halkbilimcilerin devri dünyada kapanalı çok oldu. Bizdeyse, bu tipler akademik halkbilimcileri bile

Türkoloji Sohbetleri Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu ile Söyleşi

etkilemeye devam ediyor, desem yeterli bir karşılaştırma olur. Umarım kıssadan hissesine düşeni de erbabı ihmal etmez alır.

A.S.A.: *Peki sayın hocam, Türk Halkbilimi'nin Türkiye'deki akademik yeri ve geleceği hakkında neler düşünüyorsunuz?*

Ö.Ç.: Duyduğum kadarıyla son birkaç yıl içinde, Fransızlar - ki halkbilimine biraz mesafeli duragelmışlerdir- küreselleşmeyi, Amerikan kültürel değerlerinin yayılması olarak algılamışlar ve “Fransız Halkbilimi” dersini ilkokul birden lise son sınıfa kadar “zorunlu” ders olarak müfredatlarına yerleştirmişlerdir. Bizdeyse, halkbilimi dersini, ortaokul ve lisede birkaç sınıfta “seçmeli ders” yapmalarını bile hayranlıkla izlediğimiz birkaçı Türkoloji arkaplanlı devlet adamının, bu dersleri halkbilimcilerin değil “herkesin” verebileceği şeklindeki kararlarıyla ne kadar çapsız, ufuksuz ve ulusal kültürümüze hizmet etmekten bigâne olduğu ortaya çıkmıştır. Bu tür kararlar karşısında haykırışlarımızı da “renkli” ve de “sahibinin sesi köpek marka” medyamız ne duymuş ne de görmüştür. İnsanın aklına türlü türlü komplo teorileri geliyor. Düşünün ki az kalsın Türkiye'nin tek devlet eliyle yaratılan “sözlü kültür arşivi” imha ediliyordu. Şimdilik “acaba vurgun yapmaya uygun bir eti butu var mıdır?” iştahıyla saklandı, korundu gibi... Yarın ne olacağı meçhul; medya tabii böylesi “önemsiz” bir vakayı ne duydu ne gördü, ne de göreceği var. Bu yönüyle, körler ülkesi bu ülke, “ütopyasız solucanlar cenneti”... Dolayısıyla bu insanlar halkbiliminin ne olduğunu anlamaya, bu alanda evrensel olarak yarışmaya çalışırlar mı? İster istemez zaman zaman ümidini yitiriyor insan, öfkeleniyor. Geleneksel bilgi ve özellikle de pandemi esnasında ve sonrasında belirginleşen daha güvenli ve denenmiş yollarda sürdürülme hedefli yaşam, halkbilimini çok yakın bir gelecekte en stratejik bilim dallarından birisi hâline getireceğini düşünüyorum.

A.S.A.: *Hocam bu anlamda sizce, Halkbilimi'nin ve halkbilimcilerin ülkemizde karşı karşıya kaldığı sorunlar nelerdir?*

Ö.Ç.: Maalesef, ülke olarak, evrensel olarak üniversitelerde kabul görmüş, UNESCO tarafından ulusal kimliklerin ve kültürel değerlerin kaybolmaması için saklanması, muhafaza

Türkoloji Sohbetleri Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu ile Söyleşi

edilmesi için müstakil programlar, antlaşmalar, kanunlar kurumlar geliştirilen bir alana, pul koleksiyonu yapma hobisiyle uğraşan insanlara verdiğimiz değeri vermiyoruz. Düşünün ki İstanbul'un hiçbir üniversitesinde hâlâ bir halkbilimi bölümü yok. Bu her şeyi olmasa bile akademik anlamda birçok şeyi anlatmıyor mu? İstanbul, Türkiye demektir; İstanbul çalışılmaksızın bütün Türkiye'yi çalışmış olsak Türk halkbilimi çalışmalarında son derece büyük ve telafisi imkânsız bir boşluk ve eksiklik var, demektir. Oysa yalnızca İstanbul'u hakkıyla çalışsak Türkiye'nin kültürel zemini, yapısı ve envanteri hakkında söyleyecek çok sözümüz var, demektir. Bizim aydınımız “halk” konusunda 18. yüzyılın Herderyen telakkilerine takılı kalmış durumda; A. Dundes'in “halk” tanımından yeterince haberi yok gibi; halk deyince hâlâ kırsalı hatırlıyor. Etiler'deki -ne bileyim Layladaki- kısaca İstanbul'daki insanların “halk” olmadığını sanıyor gibi bir hâlleri var. Eh, devletli Türkologlar bile işbaşına gelince anlattığım U dönüşleriyle meşgul olunca, TDE'ler içinde veya bağımsız Halkbilimi bölümlerinde çile çeken ve ömür tüketen halkbilimcilere de hâlâ falan veya filan yöre halk oyunlarını oynayıp oynamadıklarıyla ilgili sorulara cevap bulmak ve Türkoloji mesaisine devam eden Türkoloji memurları olmak düşüyor, ilim adamlığı ve ülkeye uzmanlık alanlarında hizmet etmek değil...

A.S.A.: *Yayıncılık anlamında, Türk kültür endüstrisinde yapılan Halkbilimi çalışmaları hakkında neler düşünüyorsunuz?*

Ö.Ç.: Bir Amerikan kurumunun yaptığı bir araştırmaya göre dünyada üretilen “halkbilimsel bilginin %14,6'sını biz Türk Halkbilimciler üretiyormuşuz...” Bu, kelimenin tam anlamıyla bir dünya rekorudur. Ancak bu inanılmaz nicelikle hiç örtüşmeyen “niteliksizlik” başımızın en büyü belasıdır. Bunu çözdüğümüz gün pek çok şey değişecektir. Bu bağlamda, yayıncılık konusundaki en büyük dertlerimizden birisi “popüler” olana yönelmedir. Popüler kitapların dışında kalan halkbilimi çalışmaları sadece malzeme yayımlayan koleksiyonlar olamazlar. Mutlaka halkbilimsel çözümlere içeren bir çalışma; kuramsal bir zemine dayanmak ve ele aldığı

Türkoloji Sohbetleri Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu ile Söyleşi

konuyu geliştirilen bir model çerçevesi içinde tahlil eden, tahlilî ve terkibî bir eser olmak zorundadır. Üstelik bu araştırma modelleri neredeyse hepsi birbirinin aynı sadece materyali kısmen ve derlendiği mekân itibarıyla değişen X yöresinin değil de Y yöresinin derlenmiş nerdeyse birbirinin aynı, olan çeşitliliğe istinaden yapılan sözde bilimsel araştırmalardan bahsediyorum... Dahası, ülkemizde yapıldığı gibi kitap veya dergi yayımlama alanından devlet çekilemez. Bazı yayımları -ki kârlı olmadığı düşünülenlerin tamamını- ancak devlet yayımlar. Bankacılarının birkaç yılda 50 milyar doları buharlaştırdığı bir ülkede devleti yayımlayacağı 5 veya 100 kitaptan çekerek devlete kâr ettirdiğini ileri sürenler eblehtir. Yunanistan'da nüfus az olduğu için hiçbir akademik kitap özel sektör açısından kârlı değildir. Bu nedenle bütün akademik kitaplar devlet tarafında yayınlanır. Türkiye'de durum böyle değildir. Akademik kitapların çoğu kârlıdır ve özel sektör tarafından yayınlanır. Bu durumda da devletin Kültür, Millî Eğitim Bakanlıkları eliyle hiç olmazsa özel sektörün yayımlamayacağı kitap ve dergileri yayımlamaya devam etmesi gerekir diye düşünüyorum. Tabii en önemli konulardan birisi Türkoloji geneline ve Halkbilimi özeline yönelik meslek birliği vasfında bilimsel derneklerimizin olmayışıdır. Bu tür meslek birliği hüviyetiyle çalışan bilimsel derneklerimiz olsa pek çok eksikliğimizi giderme şansı bulabilirdik ve bulabiliriz diye düşünüyorum. Daha dün bağımsız olmuş Azerbaycan'ın Bilimler Akademisi'nde bir Folklor Enstitüsü olması ve benzerinin bizdeki yokluğunun ülkemiz halkbilimcilerinin dikkatini bile çekmemesi ne kadar acı... Daha ne söyleyebilirim ki...?

A.S.A.: *Sayın hocam, sorularımı cevapladığınız için teşekkür ederim. Son olarak eklemek istediğiniz bir şey var mı?*

Ö.Ç.: Ben teşekkür ederim. Kara Tekin Gazi'nin evlat ve yoldaşlarına en derin sevgi ve selamlarımı yolluyorum.